

Бранислав Ковачевић и Маријан Машо Миљић, ДРОБЊАЧКЕ
ДАВИЈЕ И ПРЕСУДЕ 1872-1902, Графо Црна Гора,
Подгорица 2005.

Недавно су из штампе изашле двије књиге сада већ реномираног издавача Графо Црна Гора: *"Дробњачке давије и пресуде 1872-1902"* и *"Бан црногорски Новица Церовић"*. Док се о војводи Новици Церовићу доста писало, а још више приповједало, па је тако заслужено памћен и запамћен у ширим просторима, дотле се о његовом извањем синовцу капетану Грубану Нешкову мало писало, иако је живио у предању, па сада и сами Дробњаци имају оскудно знање о њему и његовој активности. Зато је достојна пажње и признања појава књиге *"Дробњачке давије и пресуде 1872-1902"*, коју су припремили проф. др Бранислав Ковачевић и Маријан Машо Миљић, јер она свједочи о једном дијелу активности капетана Грубана. Уосталом, иако је он био и командир, и показао се као способан командант, храбар и вијешт, ипак је он највише познат по својим пресудама и суђењу, па то чини и најважнији и најпознатији дио Грубановог дјеловања. А ова књига освјетљава управо тај дио вишеструке Грубанове активности.

Грубан Церовић је рођен 1839. године у Тушини. Син је Нешка Лазарева а Лазар је био један од пет синова

дробњачког војводе Рада Церовића. Грубанов отац Нешко и Новица Церовић били су браћа од стрице. Тако је црногорски сенатор, војвода и бан Новица долазио капетану Грубану извањем стрице. Приређивачи су као прилог у *"Документима"* при крају књиге дали и *"Родословну таблицу Церовића, огранак капетана Грубана"*.

Грубан Церовић је био писмен, али се поуздано не зна гдје се описменио и колико је школе учио. Први је командир Дробњачко-ускочког батаљона. Предводио га је на Вучјем долу и у другим бојевима и биткама у Вељем рату 1876-1878. За племенског капетана у Дробњаку постављен је 1885, и на том положају остао је све до 1902. године, када је одређен за судију Обласног суда у Никшићу. Пензионисан је 1905. године. Умро је 11. децембра 1906, у 67. години у Никшићу, гдје је и сахрањен.

Сачуване су двије свеске протокола, с мањим прекидом из његовог капетанског суда (од 1886 до 1902), као и дио архиве. Архива капетана Грубана Церовића и дио заоставштине из његове капетанске канцеларије чува се у Државном архиву Црне Горе на Цетињу, али докумената везаних

за овога дробњачког капетана има и у фондовима Црногорског сената и Великог суда у истом архиву. Више истраживача који су имали увид у ову грађу процјењивали су да се ради о материјалу од капиталног значаја за правну и укупну друштвену историју Црне Горе, али управо двојици поменутих приређивача, професору Ковачевићу и Машу Миљићу, треба ставити у заслугу и признање што је овај материјал коначно и објављен. Како они с правом наводе, а тако је сачувано и у народном сјећању, гесло капетана Грубана је било: "Боље је криво пресудити него невиног осудити". Његово управљање Дробњачком капетанијом и дијељење правде сачувани су у народном предању и анегдотама, од којих су неке такође дате у књизи.

Грубан Церовић је, заиста, уживао велики углед у народу и био врло ауторитативан судија. Није био школован правник већ човјек из народа, обдарен, поштен, хуман и непоткупљив. Изузетно је добро познавао људе и обичаје у свом крају. Без много правног знања и више писмености али са, како кажу приређивачи, урођеном интелигенцијом и правном културом која је надрасла средину у којој је држао управну и судску власт. Са лакоћом и сигурношћу је умио да нађе циљ и смисао закона од кога је полазио, односно који је примјењивао. Дробњачки капетан је у случајевима у којима је судио једноставно правну норму претварао у живот, то јест норма је просто сама извирала из живота. Старији Дурмиторци који су га се сјећали казивали су да је обично судио са коња. Био је оштар а праведан судија, врло ауторитативан и свуда уважаван па је у предању остао узор народног судије и управитеља.

Капетан Грубан није судио искључиво по обичајним правилима већ је и те како пратио и поштовао писане законе, а дао је и значајан допринос црногорској судској пракси својом примјеном и тумачењем права, а посебно капетанском судству. Током времена, што се такође може уочити из докумената, био је све искуснији, сигурнији, његове пресуде утемељеније а схватање права боље и одговорније. Управо у његово вријеме и државна легислатива се развијала.

Давије и пресуде у Протоколу Дробњачке капетаније чине изузетан корпус сачуване грађе црногорских капетанских судова крајем 19. вијека. Извор су првог реда и у правном и историјском смислу и од изузетног значаја за проучавање друштвених односа у дурмиторском крају и Црној Гори у цјелини. Приређена су дата документа у изворном језику и правописном облику. Иако су писари били људи скромне писмености, ипак је у књизи у свему испоштован оригинал рукописа.

Књига, након одличног и опширног уводног текста приређивача, садржи и дио који чине исписи Валтазара Богишића из Протокола Началства дробњачког, што су у ствари одабране давије и пресуде за 1872. и 1873. годину. Затим слиједе давије и пресуде капетана Грубана Церовића од 1886. закључно са 1902. годином. Овај дио књиге садржи 429 парница из назначеног периода. На крају су, као прилог, представљена још нека документа везана за капетана Грубана.

Иначе, познато је да је разграничењем Црне Горе и Турске након битке на Граховцу 1858. године већи дио Дробњака ушао у састав црногорске државе. Граница је, с планине Вој-

ника утврђена између Дробњака, на врх Пјешивац, мост на Буковици и Јабланов врх на Сињавини. Страни представници у тадашњој комисији за разграничење су јављали да Дробњаци дезинформишу комесаре на терену да би се тако прикључили Црној Гори. Књаз Данило је током преговарања с правом тврдио да ови крајеви већ од раније нијесу признавали турску власт, већ црногорску. Тако се и онај дио Дробњака који је остао под формалном турском влашћу налазио у стварности под црногорском управом, плаћао одређене обавезе црногорској држави и слушао Цетиње.

Кратко вријеме послје разграничења са Турском, по ондашњој административној подјели Дробњаци и Ускоци чинили су једну капетанију, Дробњачко-ускочку, а у војном погледу један батаљон, Дробњачко-ускочки. Капетански суд је у Дробњаку основан 1856. године. Од 1860 је и званично скоро на цијелој територији Дробњака била сасвим установљена власт црногорске државе, и административна и судска и војна. У рату за ослобођење, рату Црне Горе са Турском, познатом као Вељи рат 1876-78, Дробњаци, Ускоци, Језерци и Шаранци су учествовали у саставу главног одјељења црногорске војске, (предводио их је, као што смо већ поменули, Грубан Церовић). Послије Берлинског конгреса на коме је Црна Гора добила међународно признање независности 1878, а сјеверна црногорска граница са Турском успостављена на Тари, извршена је нова административно-територијална подјела земље. Њоме су одвојени Дробњак и Ускоци, тако да је свако племе добило своју управу, засебну капетанију и засебан батаљон.

Тако је основана Дробњачка капетанија и формиран Дробњачки батаљон 1880. године. Капетани су, зна се, у капетанијама имали управну и судску власт.

Убрзо послје међународног признања, упоредо са интегрисањем новодобијених крајева, и у склопу процеса укупних државних реформи, вршене су промјене и у правосуђу у правцу његовог одвајања од управне власти. Од 1873. до 1888. трајао је процес кодификације црногорског обичајног права. Тај велики посао је био повјерен познатом правнику др Валтазару Божишићу.

Сачувана документа из рада Дробњачке капетаније имају изузетан значај за нашу културу и науку. Она пружају аутентичну слику не само правног живота и правне свијести него и цјеловиту представу о друштвеним односима у Дробњаку тог времена и представљају огледало његовог укупног живота. У њима се рефлектују економски и социјални односи у црногорском друштву крајем 19. и почетком 20. вијека. Какав су они, рецимо, извор за проучавање земљишних односа, али и за сваки други аспект друштвених односа, сада кад је популарно проучавање друштвене историје и када се објављују читави томови историје приватног живота, види се чак и из овлашног прелиставања ове ријетке књиге.

Без претензије да оцјењујем правни аспект, стекао сам утисак да су приређивачи у опширном уводу, који иначе представља праву малу студију, написали одличан текст и са правног становишта. Ради се, у цјелини, о веома доброј, опширној и лијепо опремљеној публикацији.

Др Саша Кнежеввић